

Nr 184.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov; given Stockholms slott den 5 april 1940.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90)
om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Härigenom förordnas, dels att 1 §, 5 § 1 mom., 6 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov¹⁾ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i 3 § samma lag skola upptagas två nya moment, betecknade 3 mom. och 4 mom., av den lydelse nedan sägs:

1 §.

Bestämmelserna i 2 §, 3 § 1—3 mom., 4 § samt 8—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskyddstillstånd, varom förmäles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

3 §.

3 mom. Tages byggnad i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål jämlikt 2 § fått sig ålagt eller i vederbörlig ordning blivit av myndighet uppmanad att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, är ägare eller innehavare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för ändamålet.

4 mom. Där det finnes erforderligt, att åtgärd för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

För egendom — — — inverkande förhållanden.

Då egendom — — — ersättning därför.

Har åtgärd varom i 3 § 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom. sägs vidtagits, må, efter vad skäligt finnes, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

¹⁾ Senaste lydelse av 5 § 1 mom. se SFS 1939: 294.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

14 §.

Länsstyrelsen må — — — tillkomma länsstyrelsen.

Därest Konungen med stöd av 18 § luftskyddslagen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av de åtgärder, som föranledas av utrymning för luftskyddsändamål, skall nämnda myndighet i stället för länsstyrelsen utöva de i 3 § angivna befogenheterna, såvitt dessa äro för utrymningens verkställande erforderliga å ort, varest uppehåll tages eller är avsett att tagas.

Har i andra stycket avsedd myndighet förordnat särskild person att å ort, som i samma stycke sägs, i egenskap av inkvarteringschef utöva den närmare tillsynen över utrymningen, må myndigheten i den utsträckning som befinnes lämplig å inkvarteringschefen överlåta sina befogenheter jämlikt denna lag.

15 §.

1 mom. Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna lag meddelats av luftskyddschef, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen. Besvär över inkvarteringschefs beslut enligt denna lag må anföras hos den i 14 § andra stycket avsedda myndigheten. Besvär skola hava inkommit inom tjugu dagar från det klaganden erhöill del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmäles i 2 §, eller av myndighet, som avses i 14 § andra stycket, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 15 mars 1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga om *vissa ändringar i lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov* samt anför:

I proposition den 8 mars 1940, nr 148, har Kungl. Maj:t till behandling upptagit spörsmålet om vissa organisatoriska förändringar beträffande handläggningen av ärenden, som röra utrymning för luftskyddsändamål. I samband härmed har uppkommit fråga om att till annan myndighet överflytta vissa av de befogenheter, som jämlikt lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov tillkomma länsstyrelserna. Jag har nu för avsikt att framlägga förslag i detta ämne. Lämpligen torde i sammanhang därmed böra upptagas jämväl ett annat samma lag berörande spörsmål.

Till en början torde nu gällande bestämmelser om förfoganderätt för luftskyddets behov m. m. böra i korthet beröras.

**Gällande bestämmelser om förfoganderätt för
luftskyddets behov m. m.**

Det civila luftskyddets behov av förnödenheter m. m. tillgodoses genom lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov (ändrad genom lag den 22 juni 1939, nr 294). Luftskyddsförfogandelagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, då luftskyddstillstånd är råddande (1 §). Enligt 13 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 äger Konungen, om riket befinner sig i krig eller krigsfara, förordna, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd. I luftskyddsförfogandelagen stadgas vidare, att Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet äger föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas (2 §). Länsstyrelsen äger, då det prövas nödvändigt för luftskyddsändamål, taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustnings-

persedlar, materialier och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda. Utrustningspersedlar eller materialier, som någon innehar för beredande av luftskydd åt sig eller sin familj eller hos honom anställda personer eller för skyddande av egendom, vilken av honom innehaves, må dock icke tagas i anspråk i vidare mån än persedlarna eller materialierna finnas vara obehövlige för sådant ändamål (3 § 1 mom.). Markområden, byggnader och utrymmen så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för luftskyddsändamål, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke länsstyrelsen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt (3 § 2 mom.).

I länsstyrelsens hand äro jämlikt luftskyddsförfogandelagen lagda jämväl vissa andra av luftskyddshänsyn betingade maktbefogenheter i förhållande till kommuner eller enskilda.

Beträffande vissa av de länsstyrelsen givna befogenheterna — bland andra de i 3 § angivna — gäller, att länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva desamma (14 §).

Beträffande ersättningen för egendom, som tages i anspråk, innehåller luftskyddsförfogandelagen särskilda regler.

Beslut, som enligt lagen meddelats av luftskyddschef, må överklagas hos länsstyrelsen, och beslut, som enligt samma lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmåles i 2 §, hos Konungen (15 § 1 mom.).

Med luftskyddsförfogandelagens bestämmelser om vilka myndigheter, som äga utöva de i lagen angivna befogenheterna, torde böra jämföras föreskrifterna i luftskyddslagen om luftskyddets organisation. Enligt nämnda lag utövas tillsynen å luftskyddet inom riket av luftskyddsinspektionen. Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av luftskyddet. Riket indelas i luftskyddsområden. Inom varje sådant område utövas den omedelbara ledningen av luftskyddet av en luftskyddschef.

Överflyttning till annan myndighet av vissa länsstyrelses befogenheter enligt luftskyddsförfogandelagen.

Till grund för den förut omnämnda propositionen, i vilken organiserandet av utrymningsärendena behandlas, ligger, bland annat, en inom socialdepartementet utarbetad promemoria angående civilbefolkningens bortflyttning vid luftskyddstillstånd. I promemorian framhålles, att skäl finnas för den ståndpunkten, att bortflyttningen organiseras såsom en särskild samhällelig angelägenhet. Efter det denna fråga ur olika synpunkter närmare behandlats föreslås i promemorian, att en central myndighet i form av en statlig utrymningskommission inrättas för behandling av utrymningsärendena samt att kommunala nämnder, kallade inkvarteringsnämnder, inrättas inom de kommuner, varest av viss orts utrymning berörda personer taga uppehåll — in-

kvarteringskommunerna. I kommun, inom vilken jämlikt förefintliga planer för luftskyddet ett större antal personer skall vid utrymning taga uppehåll, skulle, enligt vad i promemorian föreslås, särskilda inkvarteringsnämnder tillsättas, varemot i övriga kommuner inkvarteringsnämnd skulle utgöras i stad av drätselkammare och å landet av kommunalnämnd. I utrymningskommunen — d. v. s. i den kommun, från vilken utrymning sker — skulle utrymningsärendena liksom hittills handläggas av de ordinarie luftskyddsorganen.

Det organisationsförslag, som förordas i nämnda promemoria, innebär sålunda, att utrymningsärendena skulle utbrytas från övriga till luftskyddsinspektionens arbetsområde hörande ärenden och deras handläggning överflyttas till ett särskilt centralorgan, kallat statens utrymningskommission, å vilket den centrala ledningen och övervakningen av dessa ärenden skulle vila. Under kommissionens ledning skulle utrymningsärendena i utrymningskommunerna handhavas av de ordinarie lokala luftskyddsorganen, d. v. s. länsstyrelserna och luftskyddscheferna. De till inkvarteringskommunerna lokaliserade utrymningsärendena skulle däremot handhavas av de kommunala inkvarteringsnämnderna, vilka skulle stå direkt under kommissionens ledning. I sistnämnda del innebär sålunda det i promemorian framförda förslaget, att såväl länsstyrelserna som luftskyddscheferna befrias från handläggningen av de i inkvarteringskommunerna uppkommande ärenden, som sammanhånga med den vid utrymning dit verkställda befolkningsöverflyttningen.

I promemorian göres icke något uttalande i frågan huruvida av de föreslagna organisatoriska förändringarna bör följa, att även utövandet av de länsstyrelse och luftskyddschef jämlikt luftskyddsföfogandelagen tillkommande befogenheterna böra, såvitt de avse utrymningsändamål, tillkomma andra myndigheter än länsstyrelser och luftskyddschef. Denna fråga beröres däremot i några av de yttranden, som efter remiss avgivits över promemorian.

Sålunda betonar *luftskyddsinspektionen* nödvändigheten av att de blivande utrymningsmyndigheterna, såväl central- som lokalorgan, tilläggas de befogenheter att för utrymningsändamål taga i anspråk markområden, byggnader etc., som jämlikt luftskyddsföfogandelagen tillkomma länsstyrelse och luftskyddschef.

Länsstyrelsen i Kalmar län yttrar:

För att en utrymning skall kunna genomföras kan det bli nödvändigt att tvångsvis taga egendom i anspråk. Sådant ianspråktagande kan behöva ske snabbt. Har utrymningen betingats av faran från luften bli bestämmelserna i lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov tillämpliga. I andra fall av utrymning eller då det gäller att taga hand om flyktingar måste man lita till den allmänna förfogandelagen. Därest nu föreliggande förslag genomföres, vill emellertid länsstyrelsen ifrågasätta, om icke behov uppkommer av en lagstiftning, som möjliggör för utrymningskommissionen och dess underlydande organ att själva taga egendom tvångsvis i anspråk. Genom en dylik lagstiftning skulle större snabbhet och smidighet vinnas vid genomförandet av en utrymning eller omhändertagandet av flyktingar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter, huruvida ej i samband med omläggning av inkvarteringsverksamheten luftskyddscheferna i inkvarterings-orterna borde helt befrias från befattning med de av inkvarteringen föranledda förfoganderättsfrågorna, vilka, därest medverkan av statlig myndighet ute i orterna ansåges erforderlig, syntes böra handläggas av de lokala polismyndigheterna.

I det anförande till statsrådsprotokollet, som föregick beslutet att till antagande förelägga riksdagen den förut omnämnda propositionen, förordades av mig i huvudsak de förslag till organisationsförändringar, som innefattades i den i det föregående omnämnda promemorian. Jag förklarade därvid ock, att den centrala myndigheten syntes böra äga karaktären av en utav Kungl. Maj:t tillsatt kommission, och att utbrytningen av utrymningsfrågorna från de ordinarie luftskyddsmyndigheternas handläggning syntes böra möjliggöras på det sätt, att Konungen i luftskyddslagen förlänades rätt att beträffande utrymningsfrågor meddela andra föreskrifter än de i luftskyddslagen förekommande. Vidare framhöll jag, att grunderna för kommunernas medverkan genom kommunala inkvarteringsnämnder torde böra regleras i en av Konung och riksdag gemensamt antagen lag.

I propositionen har framlagts förslag till förordning om utrymningshjälp, till lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. samt till lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen. Förstnämnda förslag reglerar den hjälp, som kan utgå till den, vilken tillhör befolkningsgrupp, som av myndighet blivit i vederbörlig ordning ålagd eller uppmanad att i anledning av utrymning bortflytta till annan kommun. Utrymningshjälpen utgår såsom naturahjälp eller kontanthjälp; såsom naturahjälp meddelas den, bland annat, i form av inkvartering. Vidare stadgas i förslaget, att den centrala ledningen och övervakningen av frågor om utrymningshjälp samt om vidtagande av nödiga förberedande åtgärder härför utövas av den myndighet Konungen därtill utser samt att de lokala åtgärderna med avseende å utrymningshjälpen förberedande och handhavande ombesörjas i utrymningskommun av dem, som utöva ledningen av luftskyddet inom kommunen, och i inkvarteringskommun av *inkvarteringsnämnd*, som därvid i fall varom Konungen särskilt stadgar står under närmare tillsyn av *inkvarteringschef*.

Enligt förslaget till lag om vissa skyldigheter för kommun i avseende å utrymning m. m. äro kommunerna i riket skyldiga att i den omfattning Konungen bestämmer fullgöra arbetsuppgifter, vilka vid utrymning i anledning av krig eller krigsfara av luftskyddsort eller annat område eller vid planläggning för sådan utrymning uppkomma i avseende å ordnande av inkvartering, handhavande av utrymningshjälp samt ombesörjande av erforderligt bistånd i övrigt åt dem, vilka flyttat från sin bostad eller bostadsort och tagit uppehåll inom kommunen. Handhavandet av dessa uppgifter skall enligt lagförslaget ankomma å kommunala inkvarteringsnämnder, vilka därvid skola efterkomma de föreskrifter, som meddelas av det centrala ut-

rymningsorganet. Särskild inkvarteringsnämnd skall, efter förordnande av Konungen eller den i förordningen om utrymningshjälp avsedda centralmyndigheten, tillsättas inom kommun, till vilken jämlikt förefintliga planer för utrymning ett större antal personer skall bortflytta. Är ej särskild inkvarteringsnämnd tillsatt, skall kommunen uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelse att vara inkvarteringsnämnd. Slutligen lämnas Konungen i lagförslaget bemyndigande att meddela närmare bestämmelser angående inkvarteringsnämnder samt rörande tillämpning av lagen i övrigt.

Enligt förslaget till lag om ändrad lydelse av 18 § luftskyddslagen skall Konungen, utan hinder av vad eljest är stadgat i lagen, äga i fråga om åtgärder, som föranledas av utrymning för luftskyddsändamål, meddela särskilda föreskrifter angående luftskyddets organisation och förberedande.

Vid propositionen var fogat ett inom socialdepartementet utarbetat utkast till kungörelse om inkvarteringsnämnder. Enligt detta utkast skall inkvarteringsnämnd vid fullgörandet av sina åligganden ställa sig till efterrättelse de föreskrifter och anvisningar, som meddelas av statens utrymningskommission. Den närmare tillsynen över särskild inkvarteringsnämnds verksamhet skall utövas av en utav utrymningskommissionen förordnad inkvarteringschef. Denne har att särskilt tillse, att nämndens verksamhet bedrivs i överensstämmelse såväl med kungörelsen och med stöd därav meddelade föreskrifter som med gällande bestämmelser om handhavande av utrymningshjälp, att enhetliga grunder därvid tillämpas inom de olika kommunerna samt att nämndens åtgärder planläggas och verkställas på ändamålsenligt sätt och under iakttagande av sträng sparsamhet. Utrymningskommissionen skall bestämma verksamhetsområdet för inkvarteringschef och därvid, under hänsynstagande till det planlagda antalet inkvarterade, söka tillgodose intresset av enhetlighet i de olika inkvarteringsnämndernas beslut i den utsträckning som utan men för inkvarteringschefens övriga tillsynsuppgifter låter sig göra. Vissa av inkvarteringsnämnds beslut skola enligt kungörelseutkastet underställas inkvarteringschefens prövning; finner han sig icke kunna fastställa beslutet, skall ärendet hänskjutas till utrymningskommissionens avgörande.

I propositionen har även länsstyrelsernas ställning i fråga om förfoganderätten för utrymningsändamål uppmärksamrats. Jag anförde nämligen i propositionen — efter att ha erinrat om luftskyddsförfogandelagens föreskrifter om befogenheten att taga egendom av olika slag i anspråk — följande:

Att nu omnämnda befogenheter lagts i länsstyrelses, eventuellt luftskyddschefs hand är med hänsyn till nu gällande organisation fullt naturligt. Såvitt angår förfoganderätten för utrymningsändamål blir dock läget ett annat då en från länsstyrelserna fristående organisation uppbygges för detta ändamål. Starka skäl synas mig tala för den uppfattningen, att de nya utrymningsmyndigheterna — i en form, som är ägnad att trygga mot missbruk av befogenheterna — själva utrustas med de maktbefogenheter, som nu tillkomma luftskyddsmyndigheterna. Önskemål härom ha också uttalats i remissvaren. Då emellertid fråga uppkommit om en annan ändring av luftskyddsförfogande-

rättslagstiftningen, torde jag senare få anmäla frågan om rekvisitionsrätt för utrymningsmyndigheterna.

Även om emellertid utrymningsmyndigheterna skulle tilläggas rekvisitionsrätt, bör enligt min uppfattning därmed icke följa någon ändring beträffande den förmedlande och reglerande uppgift, som tillagts länsstyrelserna jämlikt kungörelsen den 26 maj 1939 med vissa bestämmelser om företrädesrätt med avseende å planläggning av rekvisition och förfogande m. m. Redan på grund härav är uppenbart, att länsstyrelsen är tänkt att jämväl i fortsättningen vara medagerande beträffande länets inkvarteringsfrågor. Men dess befattning därmed blir begränsad på liknande sätt som nu gäller beträffande planläggningen av rekvisition av fastigheter för krigsmaktens behov.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår är för handläggningen av utrymningsärenden en särskild organisation avsedd att uppbyggas. Centralt skall ledningen och övervakningen av dessa ärenden tillkomma en av Kungl. Maj:t tillsatt kommission, benämnd statens utrymningskommission. Lokalt skola i utrymningskommunerna dessa ärenden fortfarande handläggas av de ordinarie luftskyddsorganen men i inkvarteringskommunerna däremot av kommunala inkvarteringsnämnder, vilka, i de fall då uppgifter av någon betydelse kunna väntas föreligga och särskild inkvarteringsnämnd därför tillsatts, skola stå under närmare tillsyn av en utav kommissionen för visst område förordnad inkvarteringschef.

*Departements-
chefen.*

Man torde böra räkna med att vid verkställandet av de planer, som uppgjorts för utrymningen av vissa luftskyddsorter, den förfoganderätt för nämnda ändamål, som närmare regleras i luftskyddsförfogandelagen, kommer att i betydande utsträckning behöva tagas i anspråk för inkvartering av de befolkningsgrupper, vilka beröras av utrymningen. Vidtoges icke någon ändring i luftskyddsförfogandelagen, komme förhållandet att bli det, att särskilda utrymningsmyndigheter såsom sin huvuduppgift hade att planlägga inkvarteringen och vid planernas verkställande svara för de skilda arbetsuppgifter, som sammanhänge med den verkställda befolkningsomflyttningen, därvid den måhända främsta arbetsuppgiften skulle komma att hänföra sig till de bortflyttades bostadsfråga, men att utrymningsmyndigheterna komme att sakna de maktbefogenheter, vilka, i den mån dessa angelägenheter icke ordnades på frivillighetens grund, vore av nöden för fullgörandet av de dem anförtrödda uppgifterna. Vid varje uppkommande fråga om tillämpning av luftskyddsförfogandelagen skulle nämligen under sådana förhållanden länsstyrelses eller luftskyddschefs medverkan behöva sökas.

Att en sådan anordning är ägnad att försena förfoganderättens utövande är uppenbart. Mot anordningen talar därjämte, att länsstyrelserna och luftskyddscheferna helt naturligt komma att i betydligt mindre grad än utrymningsmyndigheterna vara insatta i det praktiska förberedelsearbetet för utrymningen. Länsstyrelsens ställning såsom förmedlande och reglerande organ med avseende å planläggning i fredstid av förfogande inom länet ger länsstyrelsen knappast kännedom annat än i stora drag om inkvarteringsorganisationen i länet. Avgörandet i frågan huruvida nu nämnda anordning ändock bör bibehållas synes mig därför böra uteslutande bero av

huruvida de lokala utrymningsmyndigheterna kunna anses vara tillräckligt kvalificerade för att tillerkännas de synnerligen vittgående befogenheter, som erfordras för utrymningsåtgärdernas genomförande. Av praktiska skäl torde det nämligen icke vara möjligt att låta det centrala organet ensamt utöva ifrågavarande befogenheter.

I det föregående har nämnts, att Kungl. Maj:ts förslag rörande utrymningsens organiserande innebär, bland annat, att den närmare tillsynen över den verksamhet, som de särskilda inkvarteringsnämnderna inom visst område komme att bedriva, skulle utövas av en utav utrymningskommissionen förordnad inkvarteringschef. Den ansvarsfulla uppgift i utrymningsarbetet, som tilldelats inkvarteringschefen, synes giva anledning förutsätta, att det centrala organet låter sig angeläget vara att till denna syssla knyta personer med sådan omdömesgillhet, att nu ifrågavarande befogenheter kunna utan fara för missbruk läggas i deras händer.

Jag förordar i anslutning till det sagda, att den befogenhet att för utrymningsändamål taga i anspråk markområden, byggnader etc., som enligt 3 § luftskyddsföfogandelagen tillkommer länsstyrelse, överflyttas å den centrala myndigheten för utrymningsärenden. Tillika föreslår jag — i analogi med förhållandet mellan länsstyrelse och luftskyddschef i fråga om utövandet av förfoganderätt för luftskyddsändamål — att den centrala utrymningsmyndigheten tillerkännes rätt att, då inkvarteringschef förordnats, i den utsträckning den finner lämplig överlåta sina nu nämnda befogenheter å denne.

De ändringar i luftskyddsföfogandelagen, som föranledas av nu nämnda förslag, torde bestå dels i tillägg till 14 §, dels ock i vissa ändringar i 15 § 1 mom. Tillägget till 14 § nämnda lag föreslås innehålla, att därest Konungen med stöd av 18 § luftskyddslagen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av de åtgärder, som föranledas av utrymning för luftskyddsändamål, nämnda myndighet skall å den ort, varest vid utrymning uppehåll tages eller är avsett att tagas, i stället för länsstyrelsen utöva de i 3 § angivna befogenheterna, såvitt dessa äro för utrymningsens verkställande erforderliga. Vidare föreslås upptagande i 14 § jämväl av det stadgandet, att om nämnda centralmyndighet förordnat särskild person att å ort, som nyss nämnts, i egenskap av inkvarteringschef utöva den närmare tillsynen över utrymningen, myndigheten må i den utsträckning som finnes lämplig å inkvarteringschefen överlåta sina befogenheter jämlikt lagen. Ändringarna i 15 § 1 mom. bestå i införande av besvärsrätt för beslut jämlikt lagen från inkvarteringschef till centralmyndigheten samt från denna till Kungl. Maj:t.

Vidtagande av inredningsarbeten m. m. å byggnader, som äro tagna eller skola tagas i anspråk för utrymningsändamål.

I det yttrande, som av länsstyrelsen i Norrbottens län avgivits över förut omnämnda promemoria angående civilbefolkningens bortflyttning vid luftskyddstillstånd anføres:

Länsstyrelsen anser sig böra något ingå på frågan om den rätt att taga i anspråk byggnader och att med avseende å byggnaderna vidtaga nödiga förbättrings- och liknande arbeten, vilken utgör förutsättningen för inkvarteringen å annan ort av befolkningen från ort, som skall utrymmas.

Medan 3 § i lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov lämnar länsstyrelse och — efter bemyndigande enligt 14 § — luftskyddschef rätt att taga i anspråk byggnader, som prövas erforderliga för, bland annat, bortflyttning från ort, som hotas av anfall från luften, saknas, därest länsstyrelsens tolkning av 4 § 1 mom. samma lag är riktig, laglig möjlighet att mot vederbörande ägares eller innehavares bestridande vidtaga förbättring eller annan ändring av dylika byggnader.

I fråga om annan bortflyttning än den nyss berörda torde 6 § allmänna förfogandelagen skänka möjlighet till förfogande över byggnader. Däremot synes en jämförelse mellan detta lagrum och lagens 4 § ge vid handen, att icke heller i detta fall förbättringsarbeten tvångsvis kunna genomföras.

Då enligt promemorian inkvarteringsfrågan skulle ordnas genom kommunala inkvarteringsnämnders försorg på ett för såväl utrymning för luftskyddsändamål som annan utrymning likartat sätt, synas för alla fall av utrymning enhetliga bestämmelser om förfoganderätt böra meddelas, därvid även rätten att vidtaga förbättringar och andra ändringar med avseende å byggnader torde böra regleras.

Det torde vara lämpligt att i förevarande sammanhang upptaga det av länsstyrelsen i Norrbottens län väckta spörsmålet, såvitt detsamma hänför sig till frågan om möjligheterna att vidtaga ändringsarbeten å byggnader, som tagas i anspråk jämlikt luftskyddsförfogandelagen. *Departements-
chefen.*

I visst hänseende är i luftskyddsförfogandelagen frågan om skyldighet att tåla åtgärder med avseende å egendom samt dess inredning och utrustning berörd, nämligen i 4 § 1 mom. Skyldigheten gäller dock endast ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, och avser blott åtgärder, som prövas erforderliga för luftskyddets genomförande.

I 3 § luftskyddsförfogandelagen, som är det tillämpliga lagrummet för ianspråktagandet vid utrymning av byggnader i och för inkvartering, är frågan om vidtagandet av åtgärder, motsvarande de nyss nämnda, däremot icke berörd. Då en byggnad jämlikt nämnda lagrum tages i anspråk med nyttjanderätt, uppkomma icke några andra befogenheter med avseende å byggnaden för den, som tager byggnaden i anspråk, än de, som kunna anses inneslutna i nyttjanderätten. Riktigheten av denna slutsats bestyrkes vid en jämförelse med 4 § allmänna förfogandelagen, som jämväl berör skyldigheten att upplåta byggnad; i nämnda lagrum är nämligen särskilt stadgat, att vederbörande ägare eller innehavare är pliktig tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredningen eller utrustningen.

Viss ledning för bedömandet i vad mån det kan föreligga behov att kunna vidtaga åtgärder av nu nämnt slag beträffande byggnader, varest vid utrymning för luftskyddsändamål inkvartering skall ordnas, kan erhållas av uttalanden i den förut omnämnda promemorian angående civilbefolkningens bortflyttning vid luftskyddstillstånd. Det framhålls i promemorian, att de

fastigheter, som avses skola tagas i bruk såsom förläggningar, endast i mindre utsträckning utgöras av förstklassiga pensionat, herrgårdar eller bondgårdar. I regel hade man, säges i promemorian vidare, måst lita till lokaler, som icke vore avsedda för detta ändamål, främst allmänna samlingslokaler av olika slag. Inredning och utrustning torde enligt promemorian i flertalet fall tarva förbättring, exempelvis i avseende å anläggning av sanitära anordningar eller utvidgning av redan befintliga sådana anordningar, förbättring av belysningsanordningar samt inredning eller förbättring av köksanordningar (spis, vask, skafferi, källare, vattenledning). Därtill komme åtgärder för att göra sommarbostäder eller eljest otillfredsställande lokaler vinterbonade samt förbättring av uppvärmningsanordningar. Liknande inrednings- och utrustningsproblem föreläge även, efter vad erfarenheten visat, beträffande de inkvarteringsutrymmen, vilka stode till buds för den enskilda inkvartering, som ordnades genom samhällets försorg.

I många fall torde de inrednings- och utrustningsarbeten, varom fråga är, höja byggnadens värde. Bland annat på grund härav torde man som regel kunna räkna med medgivande från ägaren eller innehavaren till åtgärdens vidtagande. Med hänsyn till den synnerliga vikt för utrymnings praktiska genomförande det äger, att de byggnader, som skola tagas i anspråk för inkvartering, verkligen äro tjänliga för sitt ändamål kan man dock enligt min mening icke nöja sig med att lita till frivilliga medgivanden av byggnadernas ägare eller innehavare. Jag föreslår därför, att i 3 § luftskyddsföfogandelagen upptages ett nytt moment (3 mom.) av innehåll, att om byggnad tages i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål fått sig ålagt jämlikt 2 § eller blivit uppmanad av myndighet i vederbörlig ordning att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ägare eller innehavare av byggnaden är pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål. Av mitt förut framställda förslag beträffande 14 § luftskyddsföfogandelagen framgår, att då Konungen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av utrymningsåtgärderna, denna myndighet samt, i den mån myndigheten det förordnar, inkvarteringschefer få handhava nu ifrågavarande befogenheter.

Såsom i det föregående nämnts äga bestämmelserna i luftskyddsföfogandelagen tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande. Då man torde kunna i många fall räkna med såsom antagligt, att eventuella förordnanden om luftskyddstillstånd och om verkställandet av utrymningsplanerna komma att följa slag i slag, komma alltså i allmänhet nyss omnämnda åtgärder med avseende å byggnader samt dessas inredning och utrustning icke att kunna vidtagas förrän samtidigt med att byggnaderna skola upplåtas för inkvartering. Avser den åtgärd, som skall vidtagas, exempelvis att vinterbona en sommarbostad och sker utrymningen vintertid, inträder den tidpunkt, då skyldighet föreligger att tåla den åtgärd jag nyss nämnde såsom exempel, uppenbarligen alltför sent för att åtgärden skall kunna bliva till avsett gagn. Å andra sidan måste beaktas, att icke alltför starka och byggnadens normala

användning försvårande ingrepp ske på ett stadium, då man ännu icke vet, huruvida de uppgjorda utrymningsplanerna komma att gå i verkställighet eller ej.

I anslutning till det sagda vill jag föreslå införande i luftskyddsförfogandelagen av en bestämmelse — i form av upptagande av ett 4 mom. i 3 § — av innehåll att där det för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., finnes erforderligt, att i nämnda mom. angiven åtgärd vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, ägaren eller innehavaren är, *i den mån Konungen det föreskriver*, pliktig att tåla åtgärden. Denna bestämmelse skulle alltså gälla oberoende av om luftskyddstillstånd är rådande. Jag vill emellertid föreslå stadgande om att nyssnämnda föreskrift av Konungen får meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

I fråga om ersättning för de åtgärder, som i det föregående varit på tal, torde förfoganderättslagstiftningens ersättningsgrunder böra gälla. Ersättning synes sålunda böra utgå ej blott för kostnad, som ägare eller innehavare genom de vidtagna åtgärderna kan komma att vidkännas utan även för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit. Iakttagandet härav föranleder vissa justeringar av 5 § 1 mom. och 6 § luftskyddsförfogandelagen. Då bestämmelsen i 3 § 4 mom. samt såsom följd därav jämväl ersättningsreglerna kunna bli tillämpliga även om luftskyddstillstånd ej råder, har därav föranledd ändring vidtagits i 1 § samma lag.

Departementschefens hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Bertha Klemedtson.

Bilaga.

Förslag

till

L a g

angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90)
om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Härigenom förordnas, dels att 1 §, 5 § 1 mom., 6 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov¹⁾ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i 3 § samma lag skola upptagas två nya moment, betecknade 3 mom. och 4 mom., av den lydelse nedan sägs:

1 §.

Bestämmelserna i 2 §, 3 § 1—3 mom., 4 § samt 8—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskyddstillstånd, varom förmäles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

3 §.

3 mom. Tages byggnad i anspråk för att bereda bostad åt den, som vid utrymning för luftskyddsändamål fått sig ålagt jämlikt 2 § eller blivit uppmannad av myndighet i vederbörlig ordning att taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, är ägare eller innehavare av byggnaden pliktig att tåla de åtgärder med avseende å byggnaden ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål.

4 mom. Där det för att tillgodose behov, som avses i 3 mom., finnes erforderligt, att i nämnda mom. angiven åtgärd vidtages redan innan byggnaden tages i anspråk, är ägaren eller innehavaren, i den mån Konungen det föreskriver, pliktig att tåla åtgärden. Sådan föreskrift må meddelas allenast då riket befinner sig i krig eller krigsfara.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

För egendom — — — inverkande förhållanden.

Då egendom — — — ersättning därför.

Har åtgärd varom i 3 § 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom. sägs vidtagits, må, efter vad skäligheten föreskriver, ersättning lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas samt för skada eller avsevärd försämring, som egendomen kan hava lidit.

¹⁾ Senaste lydelse av 5 § 1 mom. se SFS 1939: 294.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1, 3 eller 4 mom. eller 4 § 1 mom., skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

14 §.

Länsstyrelsen må — — — tillkomma länsstyrelsen.

Därest Konungen med stöd av 18 § luftskyddslagen förordnat särskild myndighet att handhava den centrala ledningen av de åtgärder, som föräntas av utrymning för luftskyddsändamål, skall nämnda myndighet å den ort, varest vid utrymning uppehåll tages eller är avsett att tagas, i stället för länsstyrelsen utöva de i 3 § angivna befogenheterna, såvitt dessa äro för utrymningens verkställande erforderliga.

Har i andra stycket avsedd myndighet förordnat särskild person att å ort, som i samma stycke sägs, i egenskap av inkvarteringschef utöva den närmare tillsynen över utrymningen, må myndigheten i den utsträckning som befinnes lämplig å inkvarteringschefen överlåta sina befogenheter jämlikt denna lag.

15 §.

1 mom. Är någon missnöjd med beslut, som enligt denna lag meddelats av luftskyddschef, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen. Besvär över inkvarteringschefs beslut enligt denna lag må anföras hos den i 14 § andra stycket avsedda myndigheten. Besvär som nu sagts skola hava inkommit inom tjugu dagar från det klaganden erhöi del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmäles i 2 §, eller av myndighet, som avses i 14 § andra stycket, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
3 april 1940.*

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYEEN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 1 april 1940 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 mars 1940, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Martin Wahlbäck.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 5 april 1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och folkhushållningsdepartementen lagrådets den 3 i denna månad avgivna utlåtande över det den 15 sistlidne mars till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov*.

Med förmälan att i lagförslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, vidtagits några jämkningar av redaktionell natur hemställer föredraganden — under åberopande av att proposition i ämnet jämlikt § 54 riksdagsordningen torde kunna avlätas utan hinder av att den för propositioner avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända — att förslaget måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils-Sture Lindqvist.